

A 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendeletben foglaltak alapján

**Javaslat a
„Magyar cifraszúr”
Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételéhez**

Készítette

Guzsalyas Egyesület

Szöke Péter

Békéscsaba, 2021. 07. 06.

Guzsalyas Egyesület
6709 Gyula (1.)
Pálócsy Ferenc u. 2. 1/9.
Adószám: 18393268-1-04
Bsz.: 53200118-11078751

I.
A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Guzsalyas Egyesület
5700, Gyula, Patócsy F. u.2. II/9

Szőke Péter népi iparművész
5600, Békéscsaba, Lipták A.u.30

(Tomán Zsóka közművelődési szakember, néprajzkutató felterjesztését felhasználva)

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: **Szőke Péter**
Levelezési cím: 5600 Békéscsaba, Lipták András u. 30
Telefonszám: +36/70-336-8291
E-mail cím: guzsalyase@gmail.com

II.
A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Magyar Cifraszűr**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:¹

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ x kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:

- igen
amely nemzetiség:²
- x nem**

4. A nemzeti értéket tartalmazó értéktár megnevezése és a felvétel dátuma:

Bihari Rátétes cifraszűr – Sárándi Települési Értéktár 2015.01.15

Hajdúböszörményi cifraszűr - Hajdú-Bihar Megyei Értéktár 2018.12.18

Debreceni cifraszűr - Hajdú-Bihar Megyei Értéktár 2014.03.12

Bakonyi cifraszűr - Veszprém Megyei Értéktár 2015.04.10

A Magyar Cifraszűr – Magyar Értéktár 2019.11.05

---

¹ Egy szakterületenkénti kategória megjelölése lehetséges.

² Kérjük, jelölje és nevezze meg, amennyiben magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó az érték.

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

„Ha az úri rend ruhájával hasonlítjuk össze, rendeltetésében leginkább a felöltőnek felel meg. A nép azonban felöltve jóformán sohasem viseli, hanem csak vállra vetve.” – írja Dr. Györffy István. Mivel ritkán öltik fel a cifraszűrt, a szűr ujjja eredeti jelentőségét elveszítette. Legtöbbször bekötik vagy bevarrják az ujját és használati tárgyaikat tartják benne viselőik. Több vidéken, főként a Dunántúlon, befenekelt ujjakkal készítették a szűrszabók. A fenekes ujjú szűrök ujjja sokszor annyira elcsökevényesedik, hogy nem hosszabb egy arasznál; sőt ujjatlan szűröket is készítettek a Dunántúlon, melynek formája megegyezik a bőrből készült subáéval. A szűrt más felöltőtől főképpen a hátát borító, nagy, négyszögletes gallérja különbözteti meg. A szűr gallér két sarkán posztóból készült csücskő van. Ha a két csücskőt összekötik, a gallér csuklyává alakítható és a fejre húzható, melyet esős időben szoktak alkalmazni. A szűr gallérja legkisebb a nagykunsági szűrökön, legnagyobb a bakonyi és somogyi kanászsűrökön. A kanászsűrök némelyikén a gallér csaknem olyan hosszú, mint a szűr, ebből nem is lehet rendes csuklyát kötni, esős időben a pásztorok csak a fejükre borították. A vállra vetett szűr olyan bő, hogy a két kar nyugodtan mozoghat alatta. Bősége miatt a pásztor használati szerszámaikat, kisebb göncét, tarisznyáját alatta is hordhatja, vagy hajítás közben a kantárszárát kényelmesen tarthatja. Bősége megközelíti a két métert, a somogyi és bakonyi kanászsűröké néha még ennél is több. Emiatt a szűr néha az egyik vállon lecsúszik, sőt hetyke legények ezt a viseletét tartják igazinak. Bősége miatt begombolni nem lehet, sőt az eleje teljesen össze sem ér, hacsak kézzel össze nem fogják. Gombja nincs, mindössze a mellén egy szíjcsat tartja össze. Ezt is ritkán csatolják ki-be, hanem inkább becsatolva tartják és belebújnak vagy kibújnak belőle. A szűr hossza az Alföldön lábszárközépig ér. A palócoké valamivel rövidebb, a dunántúli, somogyi kanászsűrök pedig gyakran csak térdig érők. A szűr gyalogjáró embernek éppúgy alkalmas ruhadarab, mint lovasnak. A gyalogosnak könnyű, melegtartó, eső, szél ellen biztos oltalom. A lovas embernek ezenfelül még a lovát is védi. Szőrén ülő lovas gyakran nyereg helyett is használja, ha pedig leszáll, vagy szekerével megáll, lovait vele takarja be. Verekedéskor a szűr az ütést kitérően felfogja, ha pedig futásra kerül a sor, a nyakból azonnal kivethető. A pásztorok mindene. Oltalma hideg, eső, szél, hó ellen, árnyéka a nyári nap heve ellen. Ezenkívül derékalja, párnája, ülőszéke, takarója. A szűr rendkívül egyszerű és ősi szabású ruhadarab. Minden darabja téglányalakú, görbe vonal nincs a szűr szabásában. A nyakatlan szűr 11 darabból áll. A szűr eleje és hátulja egyetlen darab, melyet a szűrszabó kétértebe hajt és elől a nyakig felvágja, a nyaknál pedig egy harántirányú vágással a vállak felé jobbra-balra bevág kb. 14 cm hosszán, hogy az elej visszahajtható legyen. Miután visszahajtotta a két elejt, az többé nem ér össze. Ezután kiszabja a gallért, amit egyrészt a nyakhoz, másrészt a kihajtott elej felső széléhez varr. Ezt követően kiszabja az ujjat, majd az oldalsó részt. Az oldalsó rész 3 darabból áll.

Ezek fentről lefelé:

1. pálha,
2. aszaj,
3. oldal.

A bakonyi szűr csak pálhából és aszajból áll. Miután ezeket összetoldotta a szűrszabó, az ujjhoz hozzávarrja, még pedig úgy, hogy a karöltője az ujj alsó részének közepére essék. Most az ujjal összevarrott oldalrész az elejhez és hátulhoz mindkétfelől hozzávarrja. Szokták még a szűr alját egy tenyérnyi széles szűrposztócsikkal hosszabbítani is. Ez azért történik, mert a szűr alja könnyen kirojtosodik. Ha azonban a végszűr (egy vég szűrposztó) hosszanti széléből

vágnak rá toldócsikot, ahol a beverő fonal megfordul, az alj tartós lesz, mert ez a szél nem rojtosodik ki. Ezt hívták épszélnek. A bakonyi kanászsűrők esetében nem találunk épszélt. A szűr szabásában lényeges különbség nincs az országban. Eltérő típusok főleg azáltal keletkeznek, hogy az oldalsó részeket szélesebbnek, vagy keskenyebbnek szabják. A szürt hosszabbra vagy rövidebbre csinálják. Gallért nagyobbat vagy kisebbet csinálnak. Az ujjat nyitva hagyják vagy befenekelik. A szűr elülső és hátulsó része egyforma széles mert egy sing (63 cm) a végszűr szokásos szélessége.

A szűröknek, az 1870-es -80-as években divatba jött formája a nyakas szűr, amit főleg Hajdú-Bihar és Kolozs megye polgársága visel, továbbá Bihar megye pásztorsága által közkedvelt. Ennek szabásában már görbe vonalú elemek is megtalálhatók. A nyakas szűr eleje teljesen összeér. Válla rézsütösen vágott, míg a nyakatlan szűr vállán semmilyen vágás nincs. A nyakas szűr kerek nyaknyílására felálló nyakat varrnak. Voltaképpen a nyak szabása és varrása úgy történik, mint általában a régi katonai egyenruhákon vagy a magyar ruhákon. Az utóbbi időben már olyan nyakas szűröket is csináltak, amelyeknek az eleje nem volt kihajtott, vagy kétszeres, hanem az egyszeres elejen egy felülről lefutó szegéssel utánozták a kihajtást. Az ilyen szürt vakszűrnek nevezik.

A szűr díszítése vagy rávarrott színes posztóval, vagy gyapjúhímzéssel történik. Az egyes darabokat előbb kihímzik vagy színes posztóvarrással díszítik és csak ezután varrják össze. A magyar szűr két egymástól különböző típusban maradt ránk, egyik az alföldi szűr, másik a dunántúli kanászsűr. Szabásban nincs ugyan lényeges különbség köztük, csak az alkotó részek arányában. Az alföldi szűr fő jellemvonásai a dunántúli kanászsűrrel szemben a következők: A kiszabott elemek kizárólag téglány alakúak. Hosszúsága legalább lábszárközépig ér. Gallérja téglányalakú, de nem nagy. Ujja nincs befenekelve, azt utólag varrja vagy köti be a gazdája, de a szűr szabó minden esetben felölthető ujjal készíti.

A dunántúli kanászsűr darabjai többnyire szintén téglány alakúak, de nem ritka benne a görbe vonallal határolt alkotórész sem. Hosszúsága általában nem terjed térden alul, bősége azonban az alföldinél jóval nagyobb. Gallérja igen nagy, néha trapéz alakú.

Ujja elcsökevényesedett, rövid. Egy arasznál ritkán hosszabb. Minden esetben be van fenekelve, felölteni tehát egyáltalán nem lehet.

Az erdélyi magyarság posztórátéttel díszített szürt visel. Ez a rátét azonban teljesen különbözik az erdélyi szászok posztóapplikációjától. Voltaképpen nem egyéb, mint a hímzett bihari szürmotívumok posztóból való megmintázása.

Biharban a posztórátét egyidős a varrógép meghonosodásával. Nagyváradról indult ki, majd a XX. század elejére a szűr hímzést végleg kiszorította.

Uradalmi kocsisok azonban felöltve viselik a részükre készített cifraszűröket, amik sokkal finomabb posztóból készültek a viselhetősége miatt. A nyakas szűrökre - főleg Erdélyben - egy zsinórdíszítmény is került, ami a szűr szíjától indult ki hátrafelé és a szűr hátát díszítette. Ezt általában gombkötők hívták, amit általában gombkötők készítettek.

(Forrás: Dr. Györfői I. Magyar népi hímzések - A cifraszűr)

Gáborján Alice 2000-ben megjelent munkájában a magyar cifraszűröket hat nagy tájtípusba sorolta, úgymint:

Jászkunsági

Alföldi

Debreceni –Hajdúsági

Bihari –Erdélyi

Felföldi

Dunántúli szűrök

Győrffy István sokkal részletesebben bontja tájegységek szerint

Alföldi vagy Kun cifraszűr

Dunántúli cifraszűr,

- **Bakonyi cifraszűr**
- **Somogyi cifraszűr**
- **Szintén somogyi, de önálló altípusként ismert: Csökölyi cifraszűr**

Bihari cifraszűr

- **Erdély (Kalotaszeg)**

Debreceni és Hajdúsági cifraszűr

- **nyakas**
- **nyakatlan**
- **böszörményi**

Felföldi cifraszűr

- **palóc cifraszűr**
- **egri cifraszűr**
- **matyó cifraszűr (idetartoznak a miskolci műhelyek szürei is)**
- **Észak-Heves**
- **Gömör cifraszürei**

-Az **alföldi (kun) cifraszűr**. A **nagykunsági cifraszűr** rendszerint nyakatlan, ősi formában készült. A legkisebb gallérral rendelkezett, ami ritkán volt 40 cm-nél hosszabb. A kihajtott elej sokkal terjedelmesebb hímzésfoltot kapott, mint azt a debreceni szűrök esetében láttuk. Nem volt ritka, hogy teljes hosszában ki volt hímézve. Azokat a nagykunsági szűrőket, amik alja a teljes területében ki voltak virágozva, körülkoszorús szűrnek hívták. A hímzések közti posztóelemek keskenyek voltak, amiket díszszinórral is díszítettek. A szűrűj díszítése eltért a többi szűrűtípustól, mert oda egy külön kihímzett és odavarrt posztóelemet illesztettek. A szűr hátsó részén nem mindig volt felhasítás. Az egész szűr keskenyen volt szegve. A nagykunságban nem terjedt el a nyakas változat. Ahogy azt már fentebb említettük, lábszárközépig ért. Ez a típus volt a leghosszabb a magyar cifraszűrök között. Elejét csatos szíjjal fogták össze, mely szinte teljes egészében vékony szironnyal volt kivarra. A szűr alját tenyérszí szövet sávval toldották, szegték kopás ellen. Díszítésként egy, két, vagy akár három csipkesor is előfordult. Motívumai kizárólag virágok –tulipánok, rózsák –voltak. A szűr aljába iktatott szűrposztócsík hímzett füzérvirág díszítését koszorúnak nevezték. Az alföldi cifraszűr virágkorában kifejezetten tarka, színpompás –zöld árnyalatai, kék, piros, rózsaszín, fekete, lila hímzésű ruhadarab volt. Az Alföldi vagy Kun cifraszűr egyéb változatait, a Hódmezővásárhely, Békés, Szeged és Csongrád, Kiskunfélegyháza szűrészabó műhelyeiből kikerülő darabok adják, melyek rendszerint már nyakas formát öltöttek és a hímzés mintakincsei is eltérnek a nagykunsági szűrészabók munkáitól.

- A **Bakonyi cifraszűr** kifejezetten kurta volt, és nagyon bő, a legbővebb változat, ezért az egyik vállon lecsúszott. Gallérja majdnem olyan hosszú, mint maga a szűrköpeny. A bakonyi kanászok derekukon nem viseltek pásztorkésztséget (kés, bőr késtok, tűzcsiholó acél, kovakő, valamilyen gyűlékony anyag tárolására szolgáló bőrzacskó és pipaszurkáló), mint az alföldi pásztorok, ezért kisebb használati tárgyaikat a befenekelt ujjban tartották. Egyetlen bakonyi cifraszürről sem hiányozhatott a H alakú piros posztófolt, amit a pálya és az oldaltoldás fölött találunk. A szűr domináns színe a piros, később jelenik meg a fekete díszítmény, leggyakoribb rátét a tulipán. Ezt a szűrűtípust sosem bélelték és épszéllal sem rendelkezett.

- A **Somogyi cifraszűr** a legrövidebb, gyakran csak térdig ért, és a legnagyobb gallérú a magyar szűrők között. A somogyi változatok között a legrövidebb a kanászsűr. Minden eleme négyszögű, illetve „téglány” alakú, csak az ujj befenekelésére alkalmaztak kerek posztódarabot. A Somogyi cifraszűr sohasem volt rátétes díszítésű, mindig hímezték. Szegése többnyire vörös valamelyik árnyalata volt, de előfordult zöld, fekete, vagy kék színben is. Általános színhatása is a vörös volt: vörös szegélyek, borítások, hímzések. Ott, ahol a színes posztó rátét vagy a szegés a szűrőhöz volt varrva, a színes fonál megmaradt, kontúrjaként a színes borításoknak. Mindez új cifraszűr típus keletkezésére adott alkalmat. A szürszabók tudatosan ezeket a kontúrokat varrták a szűrőkre. Kaposváron Garibaldi-szűrnek hívták az ilyen szűrőket, díszítésüket cigulának, cikulkának.

- A **Csökölyi cifraszűr** a palóc szűrűpushoz hasonlóan átmeneti forma az alföldi és a dunántúli kanászsűr között. Ezeket az alföldihez hasonló szűrőket a Dunántúl déli és keleti felén viselték. A dunántúlinál valamivel hosszabb, ahhoz hasonlóan fenekes ujjú, gallérja viszont kisebb, körülbelül akkora, mint a palóc szűrű. Különlegessége, hogy posztóborítás, szegés soha nincs rajta. A csökölyi szűr színes sodrással vagy zsinórral díszített, az ilyen szűrőket csipkésnek hívták. A zsinór alá cigulát (szegéshez, borításhoz használt vékony, piros posztócsík) fogtak. A csökölyi szűr másik különlegessége a viseléséhez kapcsolódik, mivel leginkább a polgárság ruhadarabja volt. Az alján levő keskeny, fekete hímzéses sávon kívül némi zsinórdíszítés van a vállán, az aszajon és a gallérsarkaiban. A csökölyi szűrőhöz hasonló szürte Csurgó tájékán is viseltek. Alja feketével volt hímezve.

-A **Bihari cifraszűr** és általában a tiszántúli szűrők abban különböznek az összetöbbitől, hogy válla rézsütosan szabott és összevarrott. A galléron kívül a szűrnek még egy, kisméretű nevezett álló gallérja van (akár a debreceni szűrnek); valamint a trapéz formához hasonló betoldás miatt az eleje összeér. Az ujját, vagy a hátulját alul néha felhásítják, amit gombkötő készítette gombokkal csuktak össze. Ujján, elején és gallérján színes posztószegés futott körül. A díszítés ezen kívül a régebbi darabokon bokorformában aprólékos hímzett szegfű, rozmaringlevél, valamint színes posztó csipke. A korábban túlnyomórészt vörös hímzést idővel a fekete váltotta fel. A Bihari cifraszűr másik újabb típusa a rátétes szűr, amelynek divatja 1870 tájt a varrógép elterjedésével alakult ki. A géppel levarrott rátéttel a régi hímzett ornamentikát dolgozták át posztóba. Ennek a rátétnek is a szegfű volt a fő motívuma, túlnyomórészt fekete színben. A Bihari cifraszűr Nagyvárdtól Kolozsvar felé terjedt el.

-A **Debreceni vagy Hajdúsági cifraszűr.**

A *debreceni nyakatlan cifraszűr* régi szabás szerint négyzet alakú darabokból állt. A legcifrabb darabok esetében a pálha, az aszaj és az oldal is ki volt hímezve. A kihajtott elejen és a galléron csak egy-egy tenyérnyi hímzésfolt, a vállvirág volt megtalálható. A szűr hátán a felhásítás fölött volt még egy bokorvirág, ami általában a magyar címet jelentette meg. Ezeket a szűrőket rendszerint a piros árnyalataival hímezték, a levelek zöldek voltak. A nyakatlan szűrőket mindig keskenyen szegték, amit zöld és piros posztózással oldottak meg. A posztódíszítmények csipkézettek, illetve farkasfogazottak voltak. A szűr ujját és az alsó részeket soha nem hímezték, az ujjára 2-3 sor díszgombot varrtak fel. A nyakatlan debreceni szűrnek nincsenek feleresztései. A nyakatlan debreceni szűrőket a hímzés mértékének megfelelően egy aszajos, kettős aszajos és talpig virágos szűrűként különböztették meg. Minél díszesebb volt a szűr, annál szélesebb szürszíjat kapott, amit általában zöld, esetleg fehér fonállal vagy szironnyal hímezték ki.

A *debreceni nyakas cifraszűrnek* a négyszögletes gallérján kívül még egy kis felálló gallérja, nyaka is volt, és rézsütosan vágott váll jellemezte. Széchenyi-szűrnek is nevezték ezt a típust.

Az eleinte vakszűr a későbbiekben kihajtós résszel bővült az elején. A nyakas szűrőket rendszerint szélesen szegték, többnyire barna posztószegéssel, melyet világos és sötétbarna csipke is díszített, amelyből akár 4–6 sort is alkalmaztak. A csipkék végére bojtokat raktak, ezeket később zsinórból is kötötték, ekkor komlórozsa volt a nevük. A komlórozását a színes gyapjúból horgolt galambkosárdísz váltotta fel. A szűr a mellén a szíjgyártók készítette szíjcsat tartotta össze. A szűr hímzett virágai a barna árnyalataival voltak hímézve. A nyakas szűr hímzése abban tért el a nyakatlan szűr hímzésétől, hogy itt a gallér vállvirágai tovább terjedtek és össze is értek a gallér felső részén és az elejen lévő hímzés is lejjebb nyúlt. Más magyar területektől eltérően itt a nők is hímézték a szűrűt. Debrecenben készítettek fehér szűrőket szürke szegéssel és hímzéssel is, amelyeket gyöngyszínűnek neveztek. Fekete, barna vagy szürke posztóból a jobb módú polgárság és a szabolcsi nemesség számára készítettek szűrőket.

A böszörményi cifraszűr díszítménye egyrészt a hajdúsági szűrűhímzések motívumvilágával rokonítható, de ugyanakkor a szűrűdíszítmény egy sajátos változatát képviseli. A hajdúk fekete szüreit barna, kávészínű vagy drappszínű posztórátéttal vagy hímzéssel cifrázták. Ezt a szűrűtípust Nagy Sándor honosította meg, aki Debrecenben Borbély Imrénél tanult, ahonnan 1878-ban Váradra ment dolgozni és Stefán műhelyében megtanulta a posztóvirágozást, aztán áttelepítette Böszörménybe. A böszörményi szűrők jellegzetességét mindenekelőtt az adja, hogy bennük együtt van jelen a szűrűdíszítmény két technikája: a hímzés és az applikáció. Bár a rátét- és hímzésminta együttes jelenléte megfigyelhető a debreceni cifraszűrökön is, csak hogy amíg azokon a rátétek a hímzésmintáknak csupán kísérői, kiegészítői — gyakran mindenféle megformálás nélkül csak a szélek cakkozottak, addig a böszörményi szűrőkön egyformán nagy hangsúlyt kap a hímzett és a rátét díszítőtechnika is. A rátét díszítés talán több elemét fedi a szürnek, de ugyanakkor az *aszaj*, azaz a szűrők középponti díszítménye hímzéssel készült. Sajátos és egyedülálló a díszítmények színezése is: a sötétbarna, csaknem feketébe hajló posztóalpra a barna különböző árnyalataival került a rátét és hímzett minta.

-Az **Erdélyi cifraszűr** ma ismert változatai Nagyváradról a Sebes-Körös mentén és Arad felől a Maros mentén terjedtek el. Egy mezőberényi szürszabó, Schaffer András honosította meg, aki a jó üzlet reményében bihari szürszabóságokkal Kolozsvárra költözött, ahol posztóapplikációval bihari szűrőket készített. Vagyis az erdélyi változatok alapja a bihari cifraszűr. Minden esetben mellén összeérő, csattal összefogott, nyakas szűrűről van szó, amit tűzéssel, nyargalással, azaz varrógéppel levarrott posztórátéttal díszítettek. Ezek a rátétek a bihari hímzett motívumok posztóból kialakított utánzatai. A Maros völgyében a hímzett cifraszűr terjedt el. A szászok szürjei az alföldi típushoz hasonlítanak, de hímzés helyett itt is posztórátétet alkalmaznak, és az ujjuk ugyanúgy dísz, mint a bakonyi szűrőké. Az erdélyi szászok kapcsán fontos megemlíteni, hogy a török hódoltság alatt ők voltak a szűrűposztókészítés kiváló mesterei. Talán ezért őrizhették meg ők a szűr viseletében a folytonosságot Erdély területén.

Már Györfly István is felfigyelt arra, hogy a felföldi szűrűt nehéz egységesen jellemezni, mert az egri és alsóborsodi szűrőket leszámítva, szinte évtizedenként változtak. Néhány típus azonban így is elkülöníthető.

-A **Felföldi** változatok közül a Palóc (ennek altípusa az Ipolymelléki, Balassagyarmat és Losonc műhelyeiből) cifraszűr jellegzetessége, hogy posztója általában vastagabb az egyéb vidékeken készült szűrőkénél. Emiatt virágdíszei nagyobbak az átlagosnál. Szabása a dunántúli és az alföldi szűrők között áll: hosszabb a dunántúlinál, rövidebb az alföldinél. Bősége is a kettő közötti. Gallérja az alföldinél nagyobb, a dunántúlinál kisebb. Egyes településeken szürke szűrűt hordtak, másutt (Gyöngyöstarján, Gyöngyöspata) nagy gallérú,

rövid palóc szűrőket csináltak, amelyek gallérja majdnem tele volt hímezve, főleg piros virágokkal. A felföldi szűrők alját is tenyéryi széles posztószéllal töldják ki kopás ellen. Az ujjak általában nyitottak voltak, de a pásztorok, gulyások és kondások szűrei fenekes ujjúak. A felföldi szűrt sohasem szegték be olyan szélesen, mint a dunántúli pásztorszűrt, e tekintetben olyanok, mint az alföldi régebbi divatú szűrők. A szegés –ugyancsak az alföldi régebbi szűrőkhöz hasonlóan –fekete. A felföldi cifraszűrök díszítésének színvilága fekete és piros, ritkán kevés zölddel és kékkel.

-Az **Egri cifraszűr** nem kis mértékben különbözik a palóc csuhától. Az ujjak végei itt nem voltak összefogva, erősen díszített, dominánsan vörös ornamentikával rendelkező viseletről van szó. Valójában, ez a szűrtípus volt a leggazdagabban, egyes esetekben teljes egészében hímezésekkel borított szűrköpeny.

-A **Matyó cifraszűr** a három matyó faluban: Mezőkövesden, Tardon és Szentistvánon viselt szűr típus, egy tipikus átmeneti forma, ami még a többi típusnál is gyakrabban változott meg. Formája az alföldi / kunsági szűrőket követte. Elején nem volt toldás, csattal, zsinórozással stb. fogták össze. Készülhetett Mezőkövesden is, de a miskolci, egri, tiszafüredi szűrűszabók is gyakran árulták szűrjeiket a mezőkövesdi vásárokon. Ismertek hímezett, és az elej két oldalban hosszában posztóborításos díszítések is. Szabása 1900 után megváltozott –feltehetően a debreceni szűrők hatására –nyakas formában, tehát kis felálló gallérral is készült. Ezek a szűrők már nagyobb gallérúak és szélesen szegettek voltak. A matyó cifraszűr díszítménye az 1870-es, 80-as években különféle színekkel varrott virágokból állt. 1900 körül ebből a tarkaságból az egyszínűség kétféle változatban honosodott meg: a szűrők egy részén az eleinte tarka virágokon elhatalmasodott a vörösszín úgy, hogy végül a leveleket is vörössel hímezték. Mezőkövesden kívül főleg Szomolyán és Bogácson viselték. Csillagos szűrnek is nevezték ezt a fajtát az elejére hímezett csillagról. Az egyszínűvé válás másik útja az uralkodó feketeszín a szűr egész díszítésén. Györfly István írja, hogy „A matyó viseletjellemző sajátága, –hogy rövid időn belül, olykor egyik évről a másikra is lényeges változáson megy át –a szűrön is meglátszik.” (Györfly 1928. 1.). Ezért is olyan nehéz tipizálni ezt a darabot. Szerinte díszítő elemei változatosak, de nem olyan kizárólagosan matyó jellegzeteségek, mint a szücs hímezés.

-Sztintén a **Felföldi szűrtípushoz tartozó** regionális altípus a feldebrői és kerecsendi szűrűszabó központokban készített finom, vékony posztóból készült szűrők. Feldebrőn egyszerű hímezésű szűrőket varrtak, a piros szín dominált, melyet a bordó, zöld, kék harmonikusan egészített ki. Ilyen szűrőket főleg a bükki falvakban találunk. A kihajtott elejen gyakran szerepelt a tulajdonos monogramja és a készítés éve.

-A **Gömöri szűrők** egyedisége, hogy a fűzérdíszeket nem rozmaringlevél fűzér, hanem többszínű pöttyökből alkotott, hullámos szárú fűzér adja, ami az elejen, a szűr alján és gallérján halad körül. Gömöri szűrőket a bükki falvakban is hordtak.

A cifraszűr lassú eltűnését ugyanazok a globális változások okozták, amelyek kialakulását segítették. A 19. század elején elindult gazdasági növekedés a 19. század vége felé leállt. Iparosodás kezdődött és kivándorlás. A parasztok körében az olcsóbb gyári –polgári viselet terjedt, kezdetét vette a kivetkőzés folyamata. A cifraszűr legtovább a hagyományos életmódjukat és kultúrájukat őrző pásztoroknál –juhászoknál, kanászoknál, csikósoknál maradt meg.

Mindezek ellenére a szűrszabó mesterség a mai napig él. Egyfelől, mindig voltak olyan mesterek, akik át tudták adni tudásukat, másfelől a néprajzkutatók már a 19. század második felétől kezdve gazdag anyagot kutattak fel, rögzítettek, tettek mindenki számára elérhetővé, úgy a szűrszabó mesterségről, mint a szűrdíszítés mikéntjéről, illetve magáról a szűrornamentikáról.

Akárcsak a székeleykaput, a magyar cifraszűrt is Huszka József fedezte fel a tudomány számára, aki 1885-ben a *Magyar díszítő styl* című művében közölte szűrdíszítő motívumokat. Huszka, ahogy a székeleykaput, úgy a szűr díszítményeit is ősi, közép-ázsiai eredetűnek tartotta. A szűrszabó mesterség történeti kutatása révén Györffy István arra a megállapításra jutott, hogy a szűrhimzés eredete legfeljebb évszázadokra tekint vissza. Honfoglalás előtti időkből a szűr rátét-szegélydíszítési származhatnak (közép-ázsiai török hatás). Ugyancsak Györffy mutatott rá arra, hogy a szűcsimzés korábbi a szűrhimzésnél. Szerinte a szűrhimzés a szűcsimzésből alakult ki. Ugyanakkor kiemeli, hogy míg a szűcsimzés a XVII. századi úri himzések ornamentikájára hasonlít, addig a szűrhimzés eredeti magyar paraszt találmány. A mai napig számos szűrszabó műhely található a magyarországi területeken. A Népi Iparművészeti Múzeum több szűr-és szűrrátét készítő népi iparművész munkáját segíti.

(forrás: Tomán Zsóka – *A Magyar Cifraszűr felterjesztése a Magyar Értéktárba*)

6. Indokolás a Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvétel mellett, kitérve a nemzeti érték hazai és nemzetközi jelentőségének bemutatására:

Az ősi, nyakatlan magyar szűr csak itt-ott lépi át Magyarország határát. A szűr a magyar nép egyik legősibb és legkedveltebb, népdalokban leggyakrabban emlegetett ruhadarabja. **„Kizárólag férfiak viselik; leginkább a pusztázó nép, de ünnepi díszruhája a falusinak is, ahol még végkép ki nem ment a divatból.”** olvasható *Dr. Györffy István - Magyar Népi Himzések A cifraszűr* című munkájában.

Az Erdélyen kívüli Magyarországon nem általános viselet a cifraszűr. Az Alföldnek a XVIII. században idegenekkel népesített részén, a Bánságban, Bácskában sem viselik, a tótság is csak a magyarsággal érintkező területeken hordta.

„A szűr elterjedése tehát nagyjából azonos a magyar lakta területekkel, ezért bátran a legmagyarabb ruhadarabnak tarthatjuk. A magyar népművészet termékeit a pásztor-, földműves-, részint a nép között élő s a nép számára dolgozó népi kismesteremberek kezén kell keresnünk. Egyik ilyen népi iparág a szűrszabómesterség.” (Dr. Györffy I.)

A szűcs és szűrszabó mesterség termékein a XIX. század folyamán csodálatosan gazdag és sajátosan magyar ornamentika fejlődött ki, melyet Huszka József fedezett fel az 1800-as években a tudomány és művészet számára. A magyar nép himzőművészete leginkább a ruhaféléken nyilatkozik meg és pedig elsősorban a bőrből, szűrposztóból készült felső ruhákon, melyeket férfiak készítenek és hímeznek. A sok évszázados ősi szűrszabó mesterség fejlődésének tetőpontját a XIX. században érte el. Száz évi virágzása meghozta a gyümölcsét, a magyar szűrornamentikát. Mivel a pásztoroknak a szűr nem sokáig tartott és amellet minden valamirevaló pásztornak cifra szűrt illett viselni, a szűr megszerzésére mindig nagy gondjuk volt. Sokszor csak bűnös úton tudta a pásztor előteremteni a cifra szűr árát, ezért a hatóság a pásztorok számára gyakran tiltotta. A kisbéresnek és kisbojtárnak egy szűr a kezdő fizetése volt egy évi szolgálata jutalmául. Cselédember konvenciójában is mindig benne volt a szűr. Parasztleány addig nem házasodhatott meg, míg cifraszűrt nem szerzett az esküvőre. Sőt már a leánynézőben is jelentős szerepe volt a szűrnek. Erre az alkalomra ugyanis a leány szűrben

jelent meg és amikor este távozott, „véletlenül” otfelejtette a szűrét. Ha nem nyerte meg a szülők tetszését, másnap korán reggelre „*kitették a szűrét*” a ház elé, mire a legény beosont érte és szó nélkül elhozta. Ha pedig nem tették ki a szűrét, azt jelentette, hogy szívesen látják, szót lehet ejteni a házasságról. Megesküdni, még a közelmúltban is csak cifraszűrben lehetett, akár kánikulában, akár kemény hidegben. A cifra szűr volt a magyar parasztember díszruhája egész életén át. Nyolcvan éves öreg embernek sem volt szégyen legénykori cifraszűrében járni a templomba. Több népdalunkban is megjelenik a szűr.
Se szeri, se száma a magyar népdalnak, mely a szűrről, a magyar ember legkedvesebb ruhadarabjáról zeng. Hogy csak egy párat említsünk:

*„Cifra szűröm Beszperémbe vettem,
Érte harminc forintot fizettem,
Mikor azt a nyakamba teritem,
Még az angyalát is elkeritem!”
(Bakony.)*

*„Be van az én szűröm ujja kötve.
Barna kislány ne kotorássz benne.
Az egyikben acél, kova, tapló,
A másikban százforintos bankó”
(Alföld.)*

*„Nyerget teszek a lovam hátára,
Tőtött pisztolyt a szűröm ujjába
Gyér utánam vármegye kutyája,
Megrövidül ileted órája!”
(Alföld.)*

*„Kocsmárosné adjon bort hitelbe,
itt hagyom a cifraszűröm érte.
Ha ki nem váltom szombat estére,
Tűzze fel a csárda tetejére!”
(Alföld.)*

*„Nincs Simonnak siratója,
Nincsen senki pártfogója,
Cifra szüre koporsója,
Bikkfalevél takarója,”
mondja a palóc népdal.*

Közmondásaiban is szívesen emlegeti a magyar nép a szűrét.
Az „*akinek nem szüre, ne vegye magára!*” közmondás éppoly jelentőségteljes, mint a fentebb említett „*Kitették a szűrét!*”
Régen minden vidéknek, társadalmi állásnak, kornak megvolt a maga szűrűtípusa, és az egyes szűrűfajtákat csak annak lehetett felölteni, akit megilletett.
A szűrposztót szűrűtakácsok, a csapók készítették. **A szűrűtakácsok kizárólag magyar mesterek voltak, akik a gubacsapókkal együtt évszázadok óta maguk dolgozták fel a nagykiterjedésű magyar juhtenyésztés csaknem teljes gyapjúhozamát. Az alföldi csapómesterség középpontja már a XIV. században Debrecen volt.** Ezenkívül híres csapómesterség virágzott **Veszprémben** és környékén. A szűrposztót szűrre a szűrűszabó

dolgozta fel. **A szűrszabó mesterség is igen ősi magyar iparág.** Leginkább ott virágzott, ahol a csapómesterség, sőt néhol maguk a szűrszabók is csináltak szűrposztót. **A magyar szűrszabómesterség fő gócpontja Veszprém és Debrecen** volt, melyhez később **Nagyvárad** is hozzá tartozott. A szűrszabómesterség fénykora az 1870-es években, a Bach-korszak bukása után volt, amikor még az úri rend is viselte finomított kiadásban az egyébként **mindig paraszti ruhadarabot. A debreceni szűrszabók töről metszett magyar emberek voltak. A szűrszabó készítette szűr mindig csapócsinálta ványolt és préselt posztóból készült.** A nyakas, posztórátés szűr Nagyváradról indult el Erdély felé az 1880-as években. 1890-ben még csak **Bánffyhunyadnál** tartott. 1890-1900 közt már **Tordáig** jutott, és 1935 környékén már **Marosvásárhelyig csaknem mindenütt viselték.**

A cifraszűrnek három nagy gócpontja volt Magyarországon: Debrecen, Nagyvárad, Veszprém. Ezekből sarjadtak ki századok folyamán a kisebb, de azért nem jelentéktelen szűrszabógócpontok. A XIX. század második felében például **Nagyszalonta** már volt akkora jelentőségű, mint **Nagyvárad**, de Bihar vármegyében Szalontán kívül **Berettyóújfalun, Derecske** is jó szűrszabóműhelyekkel jeleskedett. A bihari szűrszabóság ősi fészke **Nagyvárad** volt, mely azonban a XIX. század folyamán sokat veszített régi nagyságából, mivel a vármegye területén levő városokban és nagyobb helységeken szintén keletkeztek kisebb szűrszabó gócpontok. **Sarkadon, Zsákán, Nagylétán, Diószegen** egy-egy szűrszabónál több nem igen működött. Nagylétán, **Székelyhídon** Katona Imre debreceni szűrszabónak is volt fióküzlete, ahol a helyi ízlésnek megfelelő szűr készítették. A nagykunságban **Karcagon, Kisújszálláson** és **Kunmadarason** voltak szűrszabóműhelyek. Ezen kívül **Keckskeméten, Nagykovácsán, Cegléden, Pesten, Sopronban, Magyaróváron, Baján, Kalocsán**, ahol már 1766-ban fennállott a cég. **Kiskunhalason** és **Félegyházán** is virágzó szűrszabóipar volt.

A Duna-Tisza közén a Bácskában az alábbi céheket ismertük: **Kula, Zombor, Feketehegy, Futták, Szivác, Újpalánka, Doroszló, Kapusztina, Ópalánka, Csonoplya.** Nagyobb szűrszabóipar volt **Szabadkán** is.

A bánági városok közül **Versec, Nagybecskerek, Magyarpécska, Rácpécska, Nagyikinda, Nagyszentmiklós, Vinga, Módos, Párkány, Temesvár, Lovrin, Óbesenyő, Perjámos, Hidegkút** bírt jelentőséggel.

A Körös-Maros mellékén, magyar vidéken az alábbi településeken voltak szűrszabó műhelyek: **Makó, Nagylak, Palota, Földeák, Apátfalva, Arad, Szarvas, Orosháza, Hódmezővásárhely, Szeged, Békéscsaba.**

Debrecen környékén **Érmihályfalván, Hajdúböszörményben, Hajdúnánáson, Büdöskövesd, Nyíregyházán, Hajdúszoboszlón, Polgáron, Püspökladányban** voltak szűrszabó céhek.

A magyar szűr a Felföldön a Morva folyótól egészen a Hernádig el volt terjedve, észak felé pedig Turóc, Liptó, Szepes, Sáros megyék déli szélé volt a határa. Ezen a területen belül a magyarság mindenütt viselte. A Kisalföldön a legrégebbi szűrszabó céhet **Érsekújváron** találjuk, melynek céhiratai 1697-ből maradtak ránk. Utána **Nagyszombatot, Modort, Szeredet** és **Nagytapolcsányt** említhetjük. A Felföld legrégebbi szűrszabó céhe a váci, melynek kiváltságait 1750-ből ismerjük. Utána a **jászberényit** majd az **egrit** említhetjük. Ide sorolhatjuk még **Pásztó, Árokszállás, Jászapáti, Abony, Rimaszombat, Jolsva, Tiszolc, Szirák, Besztercebánya** településeket. **Mezőkövesd** környékén **Mezőcsátot** és **Tiszapalkonyát** említhetjük, hol szintén működtek szűrszabók. A kisebb Heves megyei helységeken, mint **Poroszló, Aldebrő, Kerecsend**, szintén volt egy-két szűrszabó, de Heves megye legnagyobb szűrszabó központja azonban **Gyöngyös** volt.

A Jászságon leginkább **Jászberényben, Jászapátiban, Jászkiséren**, Pest felé pedig **Monoron, Aszódon**, de különösen **Vácon** voltak szűrszabók.

Az ország fővárosa, **Budapest** sem maradt el a többi városok mögött. Itt is **kitűnő szűrszabó**

mesterek jeleskedtek. Ezek ugyan nem a főváros polgárai számára dolgoztak, hanem a Budapestre jövő vidéki népnek. A nagy pest-budai országos vásárok népe volt az ő legjobb közönségük, de sokat készítettek váltóban is birtokos urak megrendelésére a parádés kocsisok részére.

A Dunántúli területeken Veszprémen kívül **Szigetváron, Kadarkúton, Visontán, Rinyahosszúfaluban, Csurgón, Pusztakovácsiban, Sárdon, Nagybajomban, Böhönyén, Karádon, Kaposváron, Komáromban, Nagykanizsán, Siklóson, Simontornyán, Ozorán, Dombóváron és Szekszárdon** is működtek szűrszabók.

(Forrás: Dr. Györfői I.: *Magyar népi himzések - A cifraszűr*)

A magyar cifraszűr semelyik más európai nép viseleti elemeivel össze nem téveszthető jellegzetességekkel bír, ezért javasoljuk a 2012. évi XXX. törvény alapján vezetett nyilvántartásokban számontartani és beemelni a Hungarikumok Gyűjteményébe.

A magyar cifraszűr jellegzetességeit Flórián Mária foglalta össze a legjobban: „A szűrhimzést belterjesnek mondható alakulása tette magyarossá, magyarrá. Maguk, a hasonlóan szabott szűrköpönyegek a szomszédos népeknél, a morva, a lengyel, rutén, román, szerb, horvát területeken sem ismeretlenek, a nálunk kiteljesedett szűrvirágozás azonban ismeretlen.

Egységesnek mondható szabásával, egy évszázad alatt kialakult sajátos díszítőmunkáival így a szűr –ha nem is „ősi”, de valóban magyar ruhafélének mondható.” (Flórián, 2001. 164.)

Szűr szavunk a középkorban feltehetően azt a szürke (gyapjú) posztót jelölte, amelyből a köznép, illetve egyes szerzetesek ruhája készült. De varrtak belőle tarisznyát, zsákot és köpönyeget is. Utóbbiról a 16-17. századból vannak forrásaink. Szűr szavunkat először 1395-ben említik, és ugyancsak akkor alakult az első szűrűcsapó céh Debrecenben. Innentől kezdve a szürke szűrűposztó és a belőle készült „szűr” nevű ruha paraszti, cseléd és szolgafélék, pásztorok öltözete volt. **A cifraszűr nemcsak egy reprezentatív magyar népi ruhadarab, de nemzeti szimbólum is egyben.** Mint viseletelem, a 19. század folyamán új életre kelt, díszessé vált, szó szerint „kivirágzott”. A 19. század végére a nyugati magyar nyelvhatártól indulva meghódította a Kárpát medencét, ezen túlmenően beilleszkedett a paraszti szokásokba. Igazából, nemcsak „kivirágzott”, de „önálló életre kelt”. **A szűr egyszerre hordozta a népi díszítőművészetet, de a szűrbrázolás a népművészet más műfajaiban is megjelent** (fafaragás, tülökdíszítés, spanyolozott pásztormunkák, használati tárgyak díszítése stb., illetve jelen van a betyármondákban, balladákban, népdalokban is.)

Noha napjaink közgondolkodásában a cifraszűr pásztorviseletként van jelen, a pásztorság, a magyar pásztorok **azonosítójává** vált, valójában olyan **eredeti magyar találmányról** van szó, amely az egész magyar paraszti viseletet, sőt, a népviseletben a **paraszti stílust**, a rangot, a művészi önkifejezést, és magát a paraszti díszítőművészetet reprezentálja, szimbolizálja. Ezen túlmenően a cifraszűr a 19. század második felében nemzeti szimbólummá is vált. Sajátos, csak a magyar népre jellemző formája, stílusa miatt egyfajta politikai deklarációként, a "nemzeti törekvések" szimbólumaként is szolgált. A paraszti ruhadarabok közül példátlanul gyorsan vált nemzeti ruhadarabbá. A cifraszűrös ember hol a magyar nép, hol a magyar köznép szimbólumaként bukkant fel a 19. századi politikai vagy életképfestészetben, olykor a szobrászatban. Báró Podmaniczky Frigyes politikus, országgyűlési képviselő, színingazgató, újságíró, Budapest első átfogó rendezési tervét megvalósító szakpolitikusként is volt cifraszűrre, ahogyan rendelkezett ilyenről gróf Teleki Sándor honvédezredes is. Teleki az 1848-49. szabadságharc után magával vitte szűrét az emigrációba is, ahol sok csodálójára akadt a saját szavaival „hungaricum unicum”-nak, és amit végül Victor Hugo-nak ajándékozott. Mind a néprajzkutatók, mind a népi iparművészek mai napig tartó áldozatos munkájának köszönhetően a magyar cifraszűr az egyik olyan viseletelem, amit szinte mindenki ismer és elismer, és amely hozzájárul a magyar néprajzi örökség feltétel nélküli elfogadásához.

(forrás: Tomán Zsóka – *A Magyar Cifraszűr felterjesztése a Magyar Értéktárba*)

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

A cifraszűrre vonatkozó szakirodalom

- A Néprajzi Lexikon I-V. köteteinek vonatkozó szócikkei
 Néprajzi Múzeum virtuális kiállítása: <http://www.neprajz.hu/cifraszűr/html/>
 BÉRES András: A debreceni cifra szűr. Budapest, 1955.
 FARAGÓ József –NAGY Jenő –VÁMSZER Géza: Kalotaszegi magyar népviselet. Bukarest, Kriterion. 1977.
 FLÓRIÁN Mária: Magyar parasztviseletek. Budapest, Planétás. 2001.
 GÁBORJÁN Alice: Adatok a szűr kialakulásához. Ethnographia LXXXI. (1970). 467-490.
 Magyar népviseletek. in: Néprajzi ÉrtesítőLVIII.(1976)
 Cifraszűrök. Budapest, Néprajzi Múzeum. 2000.
 GYÖRFFY István: Nagykun szűrhimzések. Budapest, 1925.
 A magyar szűr. in: Néprajzi Értesítő XVIII.(1926.) 49-61.
 Matyó szűrhimzések. A magyar népművészet kincsestára. Budapest, 1928.
 A bihari cifraszűr. in: Néprajzi Értesítő XXI.(1929.) 89-109.
 Magyar népi himzések I. A cifraszűr. Budapest 1930.
 (ugyanez reprintben: Budapest, Nap kiadó. 2004.)
 HÁLA József-G. Szabó Zoltán: "Dudásoknak, kanászoknak közzibül, közzibül..."A dudáról és dudásokról az ipolysági kanászhangverseny századik évfordulója alkalmából. Budapest, Timp. 2010.
 PALOTAI Gertrúd: Szűrhimzés öltésmódok. in: Néprajzi Értesítő XXII. (1930.) 46-54.
 Gervers-Molnár, Veronika : The Hungarian Szűr an Archaic Mantle of Eurasian Origin

Népművészeti monográfiák

- BÁTKY Zsigmond –GYÖRFFY István –VISKI Károly: Magyar népművészet. Budapest, 1928.
 DOMANOVSKY György: A magyar nép díszítőművészete. I-II. Budapest, Akadémiai. 1981
 HOFER Tamás –FÉL Edit: Magyar népművészet. Budapest, Corvina. 1975.
 HUSZKA József: Magyar ornamentika. Budapest, 1898
 ORTUTAY Gyula: Magyar népművészet I-II. Budapest, Franklin Társulat. 1941.
 N. Fülöp Katalin: Szűrhimzések Népművészeti örökségünk a tárgyi néprajz Békés megyei emlékeiből.
 Békéscsaba1987

Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete. Miskolc, 1997.
Csongrád megye népművészete. Budapest, Európa. 1990.
Hajdú-Bihar megye népművészete. Budapest, Európa. 1989.
Heves Megye népművészete. Eger, 2005.
Nógrád megye népművészete. Balassagyarmat, 2000.
Somogy megye népművészete. Kaposvár, 2001.
Szolnok megye népművészete. Budapest, Európa. 1987.
Vas megye népművészete. Szombathely, 1996.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. A Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételre javasolt kiemelkedő nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés c) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok
3. A javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció, - ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is - vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat
4. A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról

Mellékletek:

3 Sz. Melléklet

Hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájárulok, hogy a Hungarikum Bizottság a javaslatban megadott adatokat, illetve a benyújtott teljes dokumentációt - ideértve a csatolt dokumentumokat, saját készítésű fényképeket felhasználhatja.

Békéscsaba, 2021. 07. 06.

Szóke Péter
népi iparművész

Kiegészítés a Magyar cifraszűr felvételéhez a Hungarikumok Gyűjteményébe.

„...az előterjesztést kiegészíteni a napjainkban is aktív cifraszűr készítő mesterekre történő utalással. „

A cifraszűr készítése ma reneszánszát éli.

Sorra készülnek az ilyen-olyan cifraszűrök, javarészt a megrendelő kívánságára.

Napjainkban 5-6 cifraszűr készítő dolgozik Magyarországon. Ezek közül Porkoláb Ferenc szűrkészítő népi iparművészt, a népművészet mesterét emelném ki. Az általa készült cifraszűrök minden tekintetben autentikusak. Főként a derecskei és a bihari rátétes cifraszűrök készítésének a ma élő legnagyobb mestere, de újabban hímezett cifraszűrök is kerültek ki műhelyéből.

Ezek a cifraszűrök hűen tükrözik tájjellegüket, méretarányuk és motívumkincsük kifogástalan. A cifraszűrök összevarrásánál ugyanazokat a technikai megoldásokat alkalmazza, mint a hajdan élt mesterek. De nem csak az összeillesztések, összevarrások, de a díszítések is megfelelnek azoknak a hagyományoknak, ahogy a cifraszűrök régen készültek. Munkái láthatóak hagyományőrző rendezvényeken és országos népművészeti kiállításokon egyaránt.

Békéscsaba, 2021. november 19.

Szóke Péter
Guzsalyas Egyesület
5709 Gyula,
Patócsy Ferenc u. 2. IV/B.
Adószám: 18393268-1-04
Bsz.: 83200118-11078751

Javaslat a magyar cifraszűr felvételére a Hungarikumok Gyűjteményébe

Jó harminc éve egy régi, kis-sárréti pásztoremberrrel, Vigh Jani bátyámmal beszélgettem. Elmondta, hogy az 1950-es évek elején, egy esős őszi napon a kocsi fogott lovára terítette a cifraszűrét. A várakozó ló egy arra járó teherautótól megugrott, a szűr a földre esett, a kocsi kereke pedig a sárba taposta azt. Innen átadom neki a szót: *„Kihúztam a szűrűt a sárból. Néztem a szíp cifráit, néztem a címert a gallírján. Csak úgy folytak a könnyeim! Éreztem, hogy víge a pasztoriletnek, víge a szíp szabadságnak...”*

Vigh Jani bácsi egy vészterhes korban pásztori tisztánlátással jelképesnek, üzenet értékűnek látta saját szűrének megaláztatását. Egyedi esete joggal általánosítható: A cifraszűr a látványos, a régi paraszti, pásztori rendtartást leginkább megidézõ viseleti elem. Használata, változatai nem terjednek túl a történelmi Magyarország határain. S bár a Kárpát-medence más nemzetiségeinél is megtaláljuk, jól érzékelhető, hogy például a szlovákok, vagy éppen az erdélyi szászok viseletében magyar hatásra honosodott meg.

A szűr virágkorát jelentő száz esztendőben a parasztság és pásztorság körében számos általánosabb és lokális identitáselem, társadalmi szerep is társult hozzá. Viselése rangot, tekintélyt jelentett. Hangsúlyos módon jelenik meg képzőművészetünkben is. Volt vidékünk, ahol birtoklása, felöltése nélkül a legény nem is házasodhatott meg. Egyszerre volt a paraszt és pásztoreMBER védelmezője az időjárás viszontagságaival szemben, de a szebb, cifrább, megkíméltebb darab az önreprezentáció fontos eszköze. Ahogyan Györfly István fogalmaz: *„A pásztor-nak mindene. Oltalma hideg, eső, szél, hó ellen, árnyéka a nyári nap heve ellen. Ezenkívül derékálja, párnája, ülőszéke, takarója.”* Egyben díszruha is, amely a keresztelőküttől, az oltártól, egészen a siring kíséri viselőjét. Személyes tapasztalatból is tudom, hogy a csanádi pásztortemetéseken, jó szerével máig a halott szűrét ráterítik a koporsóra.

A szűr jelentőségét a néprajzi irodalmunkban elsőként felismerő Huszka József írja, hogy a cifraszűr ornamentikája a magyar ízlés tízparancsolata. Azt már a Huszkával több ponton is vitába szálló Györfly István állapítja meg, hogy a szűrök rátétes szegélydíszre gyakran évezredes ízlés emlékének hordozója. Jeles tudósunk, akinek a nagyapja maga is karcagi szürszabómester volt, legfontosabb felismerése abban áll, hogy szűrön nem a folyamatosan változó divat, de még csak nem is a szürszabó ízlése határozza meg a díszítmény helyét, hanem az inkább az ősi szerkezeti adottságokhoz, törvényszerűséghez s persze azt használó közösség elvárásához alkalmazkodik.

Úgy vélem, ez a sokszínűségében, változatosságában és történetiségében is páratlanul fontos viseleti darabunk joggal kéri a maga helyét a Hungarikumok Gyűjteményében!

Harangozó Imre
tanár – Erdélyi Zsuzsanna-díjas néprajzkutató

Kelt: Újkígyóson, Sarlós Boldogasszony napján

Hagyományok Háza

az Emberi Erőforrások Minisztériuma nemzeti intézménye

Postacím: 1251 Budapest, Pt. 23. | Telefon: +36-11 225-6000 | hhinfo@hagyomanykhaza.hu | www.hagyomanykhaza.hu

Szakmai ajánlás

Mottó: „... Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettük-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést. Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk nem a tanulékonytságot.” (Györffy István)

A Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeuma ismeri és elismeri a „Magyar cifraszűr” speciális helyét, szerepét a Kárpát-medence népművészetében. Igazolja, hogy a felterjesztés készítői rendszeresen sikerrel pályáznak a Hagyományok Háza által kiírt szakági pályázatokon, az ötévente kiírt „Élő népművészet” kiállításokon, ahol szép eredményekkel büszkélkedhetnek.

A „cifraszűr” fogalma a 19. században alakult ki, de ez nem jelenti azt, hogy a korábbi századokban ne használtak volna a pásztorok, parasztok ehhez hasonló ruhadarabokat. Szűr szavunkat először 1395-ben említik, és ugyancsak akkor alakult az első szűrűcsapó céh Debrecenben. Innentől kezdve a szürke szűrűposztó és a belőle készült „szűr” nevű ruha parasztok, cselédek, szolgafélék, pásztorok öltözete volt. A Kárpát-medencében a szűrűruhák viselésének általános elterjedése a 15-18. század idejében dokumentált. Egy-egy társadalmi csoporthoz köthető használat jellegzetesen az itt élő népekhez, főként a magyarokhoz kapcsolható. Györffy István megfogalmazása szerint a szűr a „pusztázó” nép öltözete volt, és a falusiak ünnepi díszruhája. A cifraszűr kialakulása és elterjedése jól példázza a 19. századi új, paraszti népművészeti hullám kibontakozását és magának a paraszti öntudatnak a feléledését, ami összefügg a 18/19. század fordulóján kezdődő agrárkonjunktúrával. Györffy István, az első cifraszűr-monográfia szerzője a „legmagyarabb ruhadarabnak” nevezi a cifraszűrt. Nemcsak azért, mert magyar találmányról van szó, hanem azért is, mert elterjedési területe azonos a magyarlakta területekkel. A velünk, illetve szomszédságunkban élő nemzetiségek, népcsoportok kis mértékben vették át. A szűr egy régies köpönyegféle. Egyenes szabása archaikus: szövete a nemezelt henger, illetve a szövőszék szélességéhez igazodik. Anyaga durva, erős, vízhatlan, eső és hó ellen

is védő kallott gyapjúsövet. A szűr a parasztnak, pásztoroknak nemcsak „kabátja” volt, de ha kellett alkalmi fekvőhely, illetve takaróként is funkcionált. Györffy mindenki által elfogadott elemzése alapján a rendes szűrnek 11 elkülöníthető része van. A szűr eleje (elej) és háta (hátlj) egyetlen darabból áll. A szűrszabó ezt kettéhajtotta, az elejét nyakig felvágta, ez a feleresztés (a mellő darabot később már csak a csatt/szűj fogta össze, ez a rész így az elej), és a váll felé kivágta. Ezt követi a gallér kiszabása, elejhez varrása. Az ujjak és az oldalsó részek (egy oldalsó rész 3 darabja: pálha, aszaj, oldal) kiszabása, összetoldása a következő lépés. Majd az ujjal összevarrott oldalsó részt hozzávarrták az elejhez és hátljhoz. A szűr alját legtöbbször meghosszabbították egy szűrposztó csíkkal, hogy a szűr alja ne rojtosodjon ki. A cifraszűr régies alaptípusának nem volt nyaka, csak csuklyává alakítható gallérja. A nyakatlan szűrt magyar szűrnek is hívják.

A cifraszűr jellegzetes típusait, Gáborján Alice 2000-ben megjelent munkájában konkretizálta. Az alföldi szűrök (Kun, bihari, debreceni, hajdúsági) mellett a speciális dunántúli (bakonyi, somogyi-csökölyi,) változatok szép táji jellegzetességekkel rendelkeznek. Az erdélyi cifraszűrök két területen váltak jellegzetessé (Kalotaszeg, Szászok). A felföldi cifraszűrök (palóc-, egri-, Matyó-gömöri cifraszűrök) gyönyörű hímzésmintákat őriztek meg. Ide sorolhatjuk még a miskolci műhelyek szűreit is. Külön érdemes lenne foglalkozni a mohácsi sokácok szűr típusával is, hiszen a főként magyar származású szűrszabók gyönyörű címerábrázolásokat hímeztek a speciális szűrök hátoldalára.

A magyar cifraszűr semelyik más európai nép viseletei elemeivel össze nem tevésthető jellegzetességekkel bír, ezért messzemenőig javasoljuk a 2012. évi XXX. törvény alapján vezetett nyilvántartásokban számon tartani. A magyar cifraszűr jellegzetességeit Flórián Mária foglalta össze a legjobban: *„A szűrhimzést belterjesnek mondható alakulása tette magyarossá, magyarrá. Maguk, a hasonlóan szabott szűrköpönyegek a szomszédos népeknél, a morva, a lengyel, rutén, román, szerb, horvát területeken sem ismeretlenek, a nálunk kiterjedt szűrvirágzás azonban ismeretlen. Egységesnek mondható szabásával, egy évszázad alatt kialakult sajátos díszítményeivel így a szűr – ha nem is „ősi”, de valóban magyar ruhafélének mondható.”* (Flórián, 2001. 164.)

A 19. század második felében a cifraszűr nemzeti szimbólummá vált. Sajátos, csak a magyar népre jellemző formája, stílusa miatt egyfajta politikai deklarációként, a "nemzeti törekvések" szimbólumaként is szolgált. A paraszti ruhadarabok közül példátlanul gyorsan vált nemzeti ruhadarabbá. A cifraszűrös ember hol a magyar nép, hol a magyar köznép szimbólumaként bukkan felt a 19. századi politikai vagy életképfestészetben, olykor a szobrászatban. Báró Podmaniczky Frigyes politikus, országgyűlési képviselő, színigazgató, újságíró,

Budapest első átfogó rendezési tervét megvalósító szakpolitikusnak is volt cífraszűre, ahogyan rendelkezett ilyennel gróf Teleki Sándor honvédezredes is. Teleki az, 1848-49-es szabadságharc után magával vitte szűrét az emigrációba is, ahol sok csodálója akadt a saját szavaival „*hungaricum unicum*”-nak, és amit végül Victor Hugo-nak ajándékozott.

E ruhadarab használata Európában egyedülálló. A napjainkban tevékenykedő mesterek, az idős kézművesektől sajátították el a formavilágot, ezeket a technikákat, így a kortárs népművészet egy speciális területén tevékenykednek.

A Magyar Népi Iparművészeti Múzeum vezetőjeként messzemenőig támogatom a kulturális elem felvételét a Hungarikumok Gyűjteményébe, a kiemelkedő nemzeti értéke miatt.

Szabó Zoltán

Szabó Zoltán

(néprajzkutató-muzeológus)

a Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeum vezetője.

Budapest, 2021.08.11.

Támogató javaslat
a „Magyar Cifraszűr” Hungarikum listára kerüléséhez

A magyar férfiviseletek közül talán a cifraszűr az, ami a legrégebbi viseletnek számít, jóllehet, a történelmi korok során sok változáson ment át. A szűr, ez az izig-vérig magyar viselet, úgy alakult olyanná, amilyennek ma látjuk a múzeumokban és szerencsére egyre több hagyományörző rendezvényen, néptánc-programokon, hogy magán viseli a keleti hozadékot és a magyar díszítőstílus legszebb motívumait is. Elmondhatjuk ezt a Kárpát-medence magyar nyelvterületének egészére, a Nagykunság azonban bizonyos tekintetben elválík a többi tájegységtől. A viseletben is markánsabban jelennek meg a keleti hatások. Mindez jórészt annak köszönhető, hogy a pásztorhagyományokat szinte a 20. század elejéig megőrizték, a mezővárosi szervezetben élő városok mindenre tekintettel voltak, de leginkább arra figyeltek, hogy új dolgok "ne mételjezzék" az ifjúságot, okot adva a "cifrálkodásra"...

A szűr alapja a legdurvább gyapjuszövet, a „guba” Beregszász felől érkezett az Alföldre, amint ez a debreceni gubacsapók és szürszabók peres irataiból kitűnik. E két mesterség céhes története egy töről fakad, csak idővel váltak szét. Az erdélyi szász városokban 1376-ban 19 szervezett céhet számláltak, közöttük voltak a gyapjuszövők és csapók is. Az 1571. évi limitáció szörművesekről is szól. Az 1609. évi limitációban mint új mesterségek szerepeltek a *szürcsináló* mesterek, *csapók* avagy szürtakácsok; ugyanítt külön ártételek vannak megállapítva.

A *gyapjú* szavunk bolgár-török eredetű, ami azt bizonyítja, hogy a gyapjufeldolgozás ismerete is a honfoglalás előtt került a műveltségünkbe. A házi iparszerű feldolgozással járó eszközkészlet fejlődése azonban már kisázsiai török hatást mutat. Amíg a közép-ázsiai törökség a gyapjúlazításhoz máig fűzfavesszőt használ, addig a kisázsiai török nemezeli műhelyekben *ijfát* (yay) használnak. Ennek az eszköznek az elterjedése a Felvidékig húzódtott, az egykori Török Birodalom északi határáig. Az *ijfa* használata a magyarországi csapócéhek életében már a 19. század elején megszűnt, csupán a kalapos mesterség élte tovább ezt a különös eszközt.

A szűr szabását a 19-20. századi daraboktól ismerjük. A 19. században a magyar parasztság viselete volt. Legújabb viselettörténeti kutatások bizonyítják, hogy a reneszánsz négyszögletes gallér az újabb típusú magyar szűröknél együtt fordul elő az állógallérral, ami a keleti eredetű viseleti darabok tartozéka volt. A honfoglalás-kori, majd hódoltságkori felsőruhák része az állógallér, de a Képes Krónika ábrázolásain látható kunok is állógallérú köpenyt viselnek. A Karcag-Orgondaszentmiklósi ásatások során előkerült aranyszállal hímzett gallér is igazolja, hogy a 15. századi kunok viseletének is része volt ez a gallértípus.

Mivel a balkáni és a kisázsiai pásztorviseletben gyakori a csuklya illetőleg a csuklyává alakítható négyszögletes gallér, adódik a kérdés, hogy melyik volt előbb? *Tény, hogy a pásztorviselet ott őrizte meg a csuklyát ill. a csuklyává alakított szegletes gallért, ahol a csapadékos éghajlat jellemző. A magyar szűr esetében szegletes gallér eredetileg csuklya lehetett. Mivel a 19. században már ünnepi viseletté vált a szűr, a hatalmas szegletes gallér kínálta magát a díszítésre.*

Tehát a cifraszűr, ez a sajátosan magyar viselet úgy alakult olyanná amilyennek ma láthatjuk, hogy *alapszabását* minden bizonnyal keletről kapta, a *szürcsat* a hódoltságkori mentékről ill. a 19-20. századi díszmagyarokról került a szűrre. Az *állógallér* keleti eredetű, már a honfoglalás korából ismert. A szűr díszítőményei közül a *rátétes díszítés keleti hozadék*, a dunántúli szűrök őrizték meg. A *virágdíszítés*, a *rozmaringlevelezés* a tiszántúli szűröket

jellemzi, közülük is a legrégebbinek a jászkunsági szűrök tűnnek. Az aszimmetrikus állócsokrokat, fogazott szélű leveleket, töltött szárakat, a virágok más színnel való kontúrozását, a virágban virág motívumokat oszmán-török eredetűnek tartják a kutatók. A szűrőket a galléron, az elejen, az oldaltoldásként szolgáló aszajon és az ujjak végén díszítették.

A szűrők díszítése nemcsak tájtípusaiban (Jászkunság-Alföld, Debrecen-Hajdúság, Bihar-Erdély, Felföld, Dunántúl), hanem tájtípuson belül is eltérő. A legjobb példa erre a kunsági szűr, ahol is színeiben, de motívumaiban különösen jellemző az egyes hat városok sajátos díszítése.

Örülhetünk annak, hogy a cifraszűr viselete a 21. században újra feltámadt. Az újjáélesztésében a néptáncsoportoknak és a főleg pásztor –és lovas hagyományörző csoportoknak van elvülhetetlen érdemei. A szűrvisélet újbóli elterjedéséhez az is hozzájárult, hogy Hajdúböszörményben immár évente megrendezik a cifraszűr-találkozót, ahol szebbnél, szebb viseleteket láthatunk.

A cifraszűr, ez a különleges, sajátosan magyar pásztorvisélet méltó arra, hogy a magyar értékeket felsorakoztató hungarikumok között ismerje meg a világ. Listára kerülését messzemenően támogatom.

Karcag, 2021. augusztus 25.

Dr. Bartha Júlia
turkológus, etnográfus
a MTA Köztudományi Intézet tagja

Debreceni Értéktár Bizottság Elnöke

Támogató nyilatkozat a Magyar Cifraszűr felterjesztéséhez a Hungarikumok Gyűjteményébe

A cifraszűr a magyar öltözetek között az egyik legkiemelkedőbb és legszebb viseletem. A földig érő, vállra vetett köpönyegszerű ruhadarabot az ősmagyarság minden rétege viselte a földművestől a fejedelemig, de legszélesebb körben a birtokos magyar parasztok között elterjedt népviselet volt a XIX. században. Szűrszabók készítették, anyaga vastag posztó, melybe gyapjúszálat és növényi rostokat is belesűrítettek. A cifraszűr küllemének változása – *ahogyan a XVIII. század közepéig mindennapos, dísztelen viselet a XIX. századra egyre díszitettebbé vált, majd a század végén már csak ünnepi viseletként használták* – méltón reprezentálja a magyar népi díszítőművészet stíluskorszakainak változásait.

Mivel ennek a viseletnek a magyarsághoz, népi kultúránkhöz való kötődése megkérdőjelezhetetlen, a Debreceni Értéktár támogatja a Guzsalyas Egyesület elnöke, Szőke Péter által benyújtott felterjesztési javaslatot, és javasolja, hogy a Magyar Cifraszűr beemelésre kerüljön a Hungarikumok Gyűjteményébe.

Debrecen, 2021.09.24.

Dr. Mazsu János
Debreceni Értéktár Bizottság elnöke

Hajdúböszörmény Város Alpolgármesterétől

H-4220 Hajdúböszörmény, Bocskai István tér 1. · Telefon: 52/563 255 · Fax: 52/563 297

www.hajduboszormeny.hu

Támogató nyilatkozat a Magyar Cifraszűr felvételéhez a Hungarikumok Gyűjteményébe

A cifraszűrt a legszebb és legmagyarabb ruhadarabnak nevezhetjük, mivel elsősorban az ország határain belül terjedt el. Mint ruhadarabról, a XVI. század végétől találunk leírásokat, viselése széles körben terjedt el. Pásztoremberek és gazdálkodó parasztemberek, cselédek, kocsisok, kisbéresek, mesteremberek inasai és előkelő városi polgárok egyaránt hordták, de szigorúan meg volt határozva, hogy milyen minőségű és színű alapanyagból, milyen díszítéssel készül a szűr a gazdálkodó, a földműves, vagy a különböző pásztor számára. Egy adott típusú szűrt csak azok vehették magukra, akiket az megilletett. A XIX. század közepétől a századfordulóig élte virágkorát ez a viselet.

Györffy István néprajzkutató így ír a cifraszűrről: „A szűr a pásztorok nélkülözhetetlen ruhadarabja volt, de előszeretettel hordta a parasztság is. Viselete rangot jelentett. A legény addig nem is házasodhatott, amíg cifraszűrt nem szerzett az esküvőre. A leánykérőnél, ha a véletlenül, illetve szándékosan otffelejtt szűrét korán reggel kitették a ház ereszaljára, akkor nem volt keresnivalója ott tovább. Ha pedig nem tették, azt jelentette, szívesen látják, és szót ejthetnek a házasságról. Megegyezni is csak cifraszűrben lehetett. A cifraszűr volt a magyar parasztember díszruhája egész életén át.”

A szűrök népszerűsége azt eredményezte, hogy a Kárpát-medencében számos szűrkészítő műhely jött létre, ahol a szűrőkön az idők folyamán kialakultak azok a formai- és díszítménybeli sajátosságok és különbözőségek, melyek az egyes térségek tájegységi jellemzőivé váltak. Például ilyen sajátos szűrkészítő központ jött létre Hajdúböszörményben is, létrehozva azt a szinte egyedülálló szűrípust, mely egyetlen másik szűrípussal sem azonosítható. A többi szűrípussal együtt mindenképpen helye van a magyar értékek körében.

Hajdúböszörmény alpolgármestereként támogatom a Magyar Cifraszűr beemelését, mint a magyar nép legszebb viseleti darabját a Hungarikumok Gyűjteménye soraiba.

Hajdúböszörmény, 2021. október 06.

Tisztelettel:

BIHARI NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET

4100 Berettyóújfalú, Tavasz körút 10.

Tel.: 0654/400-146 06-20/586-0181

e-mail: nepmuv93@gmail.com

www.berettyobne.hu

AJÁNLÁS

a magyar cifraszűr hungarikummá nyilvánításához

A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény a hungarikum olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye. A hagyományos tárgykultúra, a tárgyalkotó népművészet területe számos ilyen tárgycsoportot is magába foglal, melyek közül eddig a matyó és a kalocsai népművészet, a halasi csipke, valamint a karikásostor került be a magyarság csúcsteljesítményeinek hivatalos jegyzékébe.

Támogatva a Guzsalyas Egyesület kezdeményezését és felterjesztését, javasoljuk, hogy a magyar cifraszűrök együttese is a hungarikumok közé emelkedjen. Bár a „cifraszűr” szóhasználat a 19. századig vezethető vissza, maga a szűr, mint felsőruházati darab már a középkorban is fellelhető, első említése a 14. századból származik, „szürke posztó” jelentéstartalommal. A szűrposztóból készült szűr nevű ruha régi szabásáról kevés emlékünknél maradt fenn, de a ma is ismert, nem egyszer a nemzeti önröndelkezés szimbólumává is váló ruhadarab a 19. században alakult ki. E szűr szabása régi keleti módra csupa egyenes, derékszögű darabból állt, amelyekbe csak a század vége felé került rézsútós vagy nyugati módra íves szabásvonalak. A szűrök és a szűrészabó mesterség eredetéről több elmélet is viaskodott a nemzeti öntudatra ébredés időszakában. Ami bizonyos, az, hogy az alapanyagot jelentő gyapjú szavunk bolgár-török eredetű, maga a gyapjufeldolgozás pedig jócskán honfoglalás-kor előtti időkből is hordoz emlékeket. A magyarság Kárpát-medencei tartózkodása óta pedig folyamatosan jelen van az alapanyag is, a gubacsapók és gyapjúszővők pedig fellelhetők voltak az ország szinte minden területén, kiváltképp Erdélyben és az Alföldön. A pásztorhagyomány által megőrzött viseleti darabok keleti vonásait többen is igazolták, a szűr eredethitelesítését pedig elsőként Györffy István néprajzkutató végezte el. A cifraszűréről írt 1930-as nagymonográfiájában a következőképpen fogalmaz: „A magyar szücs és szűrészabó mesterség műnyelve azt bizonyítja, hogy nem idehonosodott nyugati iparágak, hanem ősi, háziiparból kifejlődött mesterségekről van szó, melyek idővel a nyugati eredetű céhrendszer keretében helyezkedtek el s nem a céhrendszer hozta azokat nyugatról. A köznép számára dolgozó magyar szücs és magyar szabó elnevezések is azt bizonyítják, hogy ezek az iparágak a közfelfogás szerint csakugyan magyar eredetűek, nem úgy, mint az úri rend számára dolgozó német szücs és német szabó. Különben sem a szücs, sem a szűrészabó ipar termékeit az úri rend nem viselte, sőt a szűr mindig a parasztság, szegénység szimbóluma volt. Ezért nem valószínű, hogy felülről, az úri rendtől a néphez leszálló ruhadarabban volna dolgunk.”

Györffy István ezen elméletét a szövegfolklór-emlékek is alátámasztják, sőt az 1848/49-es szabadságharc vérbe fojtása után épp az ellenkező folyamat indult meg: az „úri rend” is szűrben járt, de ezeket nem szűrészabó, hanem a nyugati-polgári hatások számára nyitottabb magyar szabó készítette.

A szűr karakterisztikája, majd az egyre változatosabb díszítménye alkalmas volt kimutatni az egy nemzethez, azon belül pedig az egyes tájegységekhez való tartozást. Ezzel együtt pedig valódi ünnepi viseletté is vált. A nagy, összefüggő felületeken pedig kiválóan

Ajánlás

a „Magyar Cifraszűr”

Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételéhez

A vastag gyapjú posztóból készült felsőruháknak, köpenyeknek, kabátoknak számos típusa ismert a viselettörténetben. A különböző európai népek körében eltérő formavariációi, szabás- és díszítésmódjai alakultak ki ezeknek az alapvetően azonos funkciójú ruhadaraboknak. A korábbi századokban a szűrűjasoknak, szűrűkabátoknak különböző formái voltak használatban, ezeket általában nem díszítették, esetleg az összeillesztések, a szabásvonalak mentén került rájuk az alapanyagtól elütő színű varrás, illetőleg a varrást megerősítő anyag.

A posztó felsőruháknak az a sajátos típusa, amelyet cifraszűrnek nevezünk a 19. század folyamán alakult ki. A hímzéssel és posztó rátétekkel díszített szűrők megkülönböztető neveként ekkor vált közkeletűvé a cifraszűr szó.

A magyarság körében ismert cifraszűrök formai jellemzéseként elmondható, hogy szerkezetük azonos, döntően egyenes, derékszögű darabokból épülnek fel. A különböző tájegységekről származó cifraszűrök szabásában lényeges eltérés nincs, különbözőség esetleg az arányokban, az alkotórészek egymáshoz viszonyított arányában fedezhető fel. A díszítés technika tekintetében szintén egységesnek mutatkoznak a cifraszűrök, hiszen díszítményük vagy hímzésből, vagy posztó rátétből áll. Ezen a két alaptípuson belül azonban számtalan táji variáció, sokszor egy-egy szűrszabó műhely tagabb körre kisugárzó hatása is megfigyelhető.

A kibontakozó néprajztudomány hamar felfigyelt a cifraszűrökre, s az első monográfia ebben a témakörben Györffy István tollából még az 1930-as években megjelent. A későbbiekben Gáborján Alice végzett kiterjedt alapkutatást a szűrposztóból készült ruhadarabok történetét, elterjedtségét vizsgálva, s publikálta a Néprajzi Múzeum anyagát.

A cifraszűr nem egyszerű ruhadarab, viselésének mindenkor megvolt az identitást kifejező ereje. Számos példát lehet erre idézni a 19. századi magyar történelemből, s a ruhadarabhoz való ragaszkodás megnyilvánulása tetten érhető a népköltészetben, s sok esetben a közelmúlt népi kultúrájában, a pásztortársadalom tagjainak körében, s bizonyos vonatkozásban, bár módosult formában, de megfigyelhető napjainkban is.

A „Magyar Cifraszűr” a magyar népi öltözködéskultúra közismert, emblematikus darabja. Egységes szabása és sajátos díszítésmódja okán „valóban magyar ruhafélének mondható” – ahogy Flórián Mária a magyar népviseletek jeles kutatója megállapítja.

Mindezek alapján legjobb szakmai meggyőződéssel javaslom a „Magyar Cifraszűr” felvételét a Hungarikumok Gyűjteményébe.

Debrecen, 2021. augusztus 2.

Koticsné dr. Magyar Márta
Koticsné dr. Magyar Márta
etnográfus, tárvezető
Déri Múzeum, Debrecen

Hozzájáruló Nyilatkozat

Aulivott, TOMAN ERZSEBET szül.:
Szob, 1974.09.16., anyja neve: Nagy Erősbet,
hozzájárulok, hogy Szőke Péter, illetve
esetlegesen az ő munkatársai felhasználják
anyagaimat. Azokat az anyagokat,
amelyeket a „Aifaszív”, a „Magyar Aifaszív”
Magyar Értéktárba való feltérjlesztéshez
gyűjtöttem össze, írtam meg, és adtam be
2017-ben.

Üdvözléssel,

Budapest, 2021. július 14.

Toman Erősbet
TOMAN ERZSEBET
Sz.ig.: 748559 EF

Debreceni Értéktár Bizottság Elnöke

Támogató nyilatkozat a Magyar Cifraszűr felterjesztéséhez a Hungarikumok Gyűjteményébe

A cifraszűr a magyar öltözetek között az egyik legkiemelkedőbb és legszebb viseletelem. A földig érő, vállra vetett köpönygszerű ruhadarabot az ősmagyarság minden rétege viselte a földművestől a fejedelelig, de legszelebb körben a birtokos magyar parasztok között elterjedt népviselet volt a XIX. században. Szürszabók készítették, anyaga vastag posztó, melybe gyapjúszálát és növényi rostokat is belesűrítettek. A cifraszűr küllemének változása – *ahogyan a XVIII. század közepéig mindennapos, dísztelen viselet a XIX. századra egyre díszitettebbé vált, majd a század végén már csak ünnepi viseletként használták* – méltón reprezentálja a magyar népi díszítőművészet stíluskorszakainak változásait.

Mivel ennek a viseletnek a magyarsághoz, népi kultúránkhoz való kötődése megkérdőjelezhetetlen, a Debreceni Értéktár támogatja a Guzsalyas Egyesület elnöke, Szőke Péter által benyújtott felterjesztési javaslatot, és javasolja, hogy a Magyar Cifraszűr beemelésre kerüljön a Hungarikumok Gyűjteményébe.

Debrecen, 2021.09.24.

Dr. Mazsu János
Debreceni Értéktár Bizottság elnöke

BIHARI ÉS DEBRECENI SZÜRÖK

BIHARI ÉS DEBRECENI SZÜRÖK

BIHARI ÉS DEBRECENI SZŰRŐK

BIHARI SZÜR

BIHARI SZÜR

BIHARI SZÜR

BIHARI SZÜR

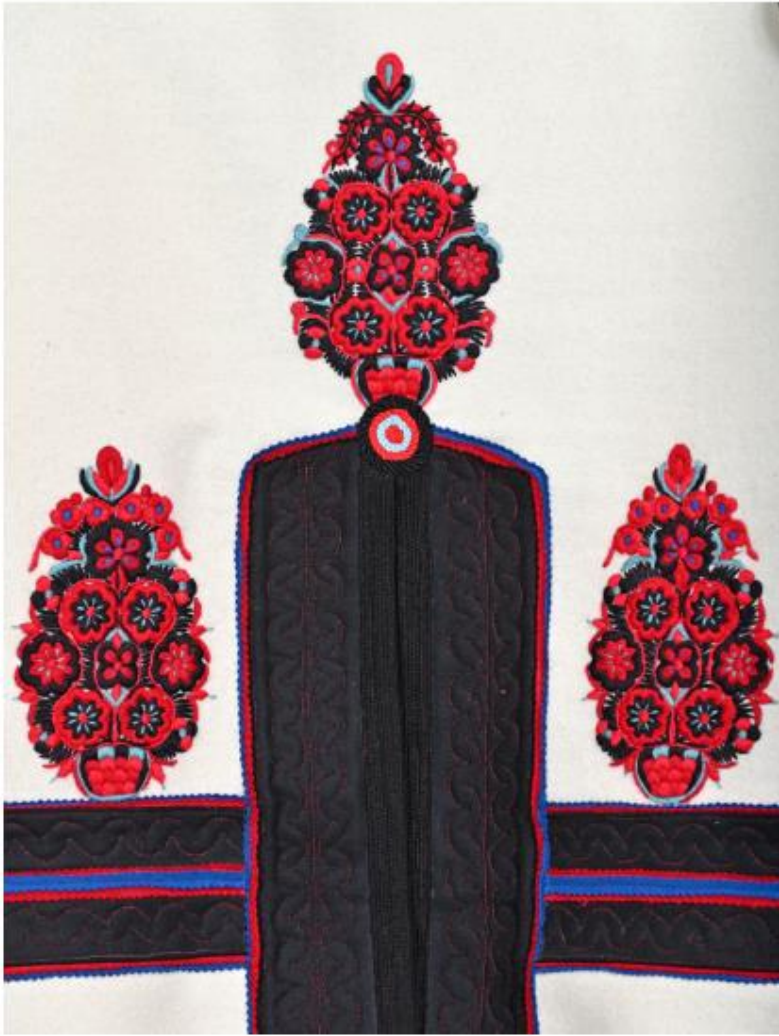

BIHARI SZÜR

BIHARI SZÜR

BIHARI SZÜR

KALOTASZEGI SZŰR

KALOTASZEGI SZÜR

KALOTASZEGI SZÜR

KALOTASZEGI SZÜR

KALOTASZEGI SZÜR

KALOTASZEGI SZÜR

